

i nárečí ostatných severných stredoslovenských stolíc (Stanislav, 1932, 1967). Mnohé z týchto javov zvláštnym spôsobom vystupujú najmä v nízkotatranských obciach breznianskeho rajónu. Stanislavova analýza môže byť veľmi prospešná pri lingvistickej a historickej interpretácii niektorých zistených skutočností.

Poloha, história a obyvateľstvo Valaskej

Historická časť obce, v ktorej sme robili výskum, leží na pravom brehu Hrona, na hlavnej dopravnej tepne tiahnucej sa Pohroním, asi 7 km západne od Brezna, neďaleko ústia Čiernohorskej doliny.

Najstaršia písomná správa týkajúca sa Valaskej sa spája s valašskou kolonizáciou. Už v roku 1471 dostal Valach Vladislav šoltýske právo v oblasti dnešnej Valaskej. Dá sa teda povedať, že sa pričínil o zväčšenie osady, ak nie dokonca o založenie skutočnej obce. Od týchto dôb sa datuje aj názov Valaská. Vplyv východoslovenského aj východoslovanského (ukrajinského) živlu spätého s valašskou kolonizáciou je tu vystopovateľný aj dnes. U obyvateľov Valaskej sa napriek prítomnosti aj ďalších spoločensko-historických faktov a ľahkej prístupnosti ciest a komunikácií zachovali sklony k roľnícko-pastierskemu spôsobu života; svojou mentalitou a filozofiou sa výrazne líšia (resp. donedávna sa líšili) napríklad od obyvateľov osád na Čiernom Hrone. Styky medzi rozdielnymi lokalitami však existovali a majú svoj odraz v charaktere miestnych nárečí. Valaštiansky chotár zasahoval totiž na rudohorskej strane až po masív Poľany, územie medzi Čiernym Hronom a Kamenistým potokom (jeho prístupné časti) využívali obyvatelia Valaskej i breznianski mešťania už od dôb valašskej kolonizácie. Nikomu nepatriace hlboké lesy na ľavej strane Čierneho Hrona sa rozhodla na ťažbu dreva využívať banská komora v Banskej Bystrici v roku 1546. Od tohto roku sa datuje nemecká kolonizácia v povodí Čierneho Hrona. Kolonisti boli alpskí drevorubači zo Solnohadska a Štajerska a priniesli na naše územie preň novú techniku splavovania dreva na vodných tokoch a spúšťanie smykmi a s ňou i celé názvoslovie. Od tohto obdobia sa na spomínaných územiach obyvatelia Valaskej stretávajú s nemeckým etnikom. Územia „Handelcov“ a Valašťanov sa často prekrývali, pozemky patriace urbáru obce Valaská často drancovali a svojvoľne užívali osadníci z Čierneho Hrona. Vo všetkých druhoch stykov bola Valaskej blízka oblasť tzv. Bielych Handľov, čiže pôvodne drevorubačských osád na území dnešných obcí Beňuš, Braväcovo a Bacúch. V etnografickej sfére nachádzame pre Valaskú viac styčných bodov s touto lokalitou ako s oblasťou Čiernych Handľov patriacou k detvianskej etnografickej oblasti, a to hlavne vďaka čulým vzájomným stykom týkajúcim sa salašníctva. Dôležité je však, že na „Bielych Handľoch“ boli (ako hovorí už aj názov) osadzovaní tiež nemeckí drevorubači. Aj celý

ťažobný a železiarsky priemysel patril od svojho vzniku Nemcom. Banská komora v Banskej Bystrici i súkromné podniky kolonizovali bane, ťažbu dreva a hámre svojím (nemeckým) obyvateľstvom. V susednom Hronci bol v polovici 16. storočia založený hámor a bane. V roku 1795 tu postavili prvú vysokú pec. So vzráňaním sa železiarskeho priemyslu súvisí i ďalšia nemecká kolonizačná vlna. V roku 1740 bola v Hronci založená kolónia tirolských baníkov. Začiatkom 19. storočia už hrončiansky železiarsky komplex tvorili železiarne v šestnástich osadách, medzi inými v Hronci, Osrblí, Piesku, Bystrej, Podbrezovej i na Chvatimechu. Obyvatelia Hronca sa vyznačovali celkom iným charakterom a orientáciou ako Valašťania. Tunajší obyvatelia pracovali v priemysle, kde boli aj neskôr pod priamym nemeckým vplyvom; preberali aj veľa maďarských prvkov.

Valaská zovretá medzi drevorubačskou oblasťou Čiernych Handľov (dnešný Čierny Balog) a pastiersko-drevorubačskou oblasťou Bielych Handľov (Beňuš, Bacúch, Braväcovo) a v tesnom susedstve robotníckeho Hronca si predsa zachovala vcelku svojský jazykový i sociálny charakter prakticky až do obdobia tesne po druhej svetovej vojne. Na úrovni ľudovej filozofie a slovesnosti vládne dodnes medzi obyvateľstvom susedných obcí akási nevraživosť. Jej korene spočívajú nepochybne v sociálnej rozdielnosti obyvateľstva obcí i v existenčnom boji o pôdu v minulosti. Tento typ vzťahov je pre nehostinné horské oblasti významný. Spolupráca tu však predsa existuje, a to na dosť širokej platforme. Prebieha hlavne v pracovnej oblasti vďaka nutnosti vedľajšieho zárobku roľníkov. Valašťania i v minulých storočiach pracovali, hoci často len sezónne, pri spracovaní dreva a v železiarskych podnikoch. Tu je prameň slovensko-nemeckých jazykových interferencií, ktoré sa odrážajú aj v nárečí Valaskej, najmä v jeho lexikálnom pláne.

V nasledujúcej časti príspevku len heslovite načrtáme prozodické vlastnosti nárečia, systémy vokálov a konsonantov, ako aj zvláštnosti v distribúcií foném (čiastočne na pozadí stavu v spisovnej slovenčine).

Prozodická charakteristika

- pôvodná krátkosť slabiky,
- situácia v kvantite podobná ako vo východoslovenských nárečiach,
- dnes však nachádzame už len stopy tohto stavu, nárečie si osvojuje stredoslovenskú kvantitu pod vplyvom nárečí okolitých obcí a spisovného jazyka,
- je tu výrazný dynamický i melodický prízvuk na penultime,
- v prípade zdôrazňovaného slova dochádza aj k predĺženiu prízvučnej slabiky.